

ESTRENA DE LA BARCA NOVA EL 1907

“A la costa de llevant hi ha una barqueta,
que ningú la vara mai, tant petiteta.
Només la varen els cors de les doncelles
Quan la mar roba l'amor d'alguna d'elles.”

(Cançó que es canta en el tercer acte de *La barca nova*)

Més de dos-cents andreuencs i andreuencques van poder assistir a la funció especial de l'obra teatral *La barca nova*, de l'il·lustre dramaturg i poeta nascut a Sant Andreu de Palomar Ignasi Iglésias. La representació es dugué a terme 24 d'octubre de 1999 a la Sala Petita del Teatre Nacional de Catalunya (TNC). Diverses entitats de Sant Andreu de Palomar, entre elles l'Associació de Veïns i el Centre d'Estudis Ignasi Iglésias, van organitzar conjuntament amb el Districte de Sant Andreu la històrica jornada andreuenca. A més de gaudir d'una bona representació escènica, els assistents van poder visitar les dependències del TNC. En finalitzar la funció especial l'actor Joan Borràs, en nom de l'equip escènic, va voler agrair l'assistència i expressar “que els aplaudiments d'avui han d'ésser a la inversa: som els actors els qui hem de felicitar-vos per la vostra presència. Així doncs, us fem arribar un fort aplaudiment des de l'escenari”. Per als organitzadors va significar un èxit gratificant tant des del punt de vista de la resposta del públic com de la posada en escena.

Joan de Sagarra, en un article publicat al diari *El País* el 3 d'octubre de 1999 va manifestar: “Ignasi Iglésias llega al TNC ¿Levantará cabeza el teatro del olvidado autor, uno de los más ilustres de la escena catalana?” I no anava pas errat el fill de l'escriptor i poeta modernista. Des de l'any 1964 no s'estrenava cap peça del “poeta dels humils” en teatres professionals. Només la ferma voluntat de grups de teatre d'aficionats, com el desaparegut grup andreuenc “L'ou nou” van tenir la iniciativa d'escenificar obres com *Els vells* o *Les garces*. La darrera estrena fou l'obra *Els vells*, al teatre Romea el 1964. Ni en el reinagurat Centre Dramàtic Romea ni el Poliorama, fins a mitjans de la dècada dels noranta en mans de la Generalitat de Catalunya, van tenir el coratge de dur a l'escena pública catalana les obres d'un dels dramaturgs catalans que més han fet pel teatre en general i per l'escena catalana en particular des d'una òptica progressista i de denúncia social.

Assistents a la representació de *La barca nova* al TNC.

Veus com la de Sagarra van venir precedides d'altres de més agosarades. El poeta visual Joan Brossa va arribar a dir que no posaria mai els peus al TNC fins que no s'hi representés una obra d'Ignasi Iglésias. Malauradament la mort li arribà abans que s'hi estrenés *La barca nova*. Per aquest motiu el conseller de cultura del Districte de Sant Andreu, Joan Pallarès, en l'esmentada jornada històrica andreuena, va dedicar l'efemèride al desaparegut Brossa.

El TNC, per començar la temporada 1999-2000, escull un text d'Ignasi Iglésias. Amb la posada en escena de *La barca nova* el TNC reivindica la figura del dramaturg andreuenc. El teló de la Sala Petita del TNC s'obre per donar pas a un drama que gira al voltant del món mariner català de principis de segle. El drama transcorre a Sant Pol de Mar, població marinera on Iglésias havia fet una curta però intensa estada. L'escriptor hi observà els costums, les tradicions i el parlar dels mariners. En aquest sentit, *La barca nova* és un excel·lent treball de camp ja que Iglésias hi recopila mots i expressions ja esborrats del mapa dialectal català. Hi trobem termes com "arjau" per la canya del timó, "balafiar" per malgastar, "butxu" per la tripa del peix, "calcés" per la part superior de l'arbre de la barca, "costans" per parents, "empiatxar" per agradar, "frescorella" per fresqueta, "gafar" per agafar, "mencos" per menys, "oo...up" com a exclamació que els pescadors usen per a donar-se aire quan fan alguna força, "pledejar" per discutir, "rusca" per escorça, "servar" per guiar el timó sostenint-lo amb la mà, "toix" per tonto, "varar" per l'acció de tirar la barca a l'aigua. I així un reguitzell d'expressions que ens aboquen en un mar de localismes que enriqueixen la nostra llengua.

La barca nova simbolitza el duel entre la tradició i la modernitat, la lluita entre la salvaguarda d'unes arrelades costums tradicionals i una visió renovada del present, un present que pretén pujar al tren de la modernitat. Cal tenir en compte que la Catalunya de principis del segle XX vol emmarcar-se en el Modernisme que l'ha de definir com un espai urbanístic destacable i ha de propiciar noves expressions artístiques, socials i polítiques. L'obra també recupera el gust poètic de l'amor desdibuixat en èpoques anteriors. Les passions amoroses, els problemes familiars i la reivindicació de la joventut que cerca un nou model de supervivència, són les claus de *La barca nova*. La sentència final de la peça marinera d'Iglésias "Tot es transforma", esdevé un fervent clam de defensa d'un nou estil d'entendre la vida.

Joan Castells va dirigir la posada en escena de l'obra a la Sala Petita del TNC. El reconegut director teatral va declarar: "cada vegada estic més convençut que la revisió històrica d'un clàssic s'ha d'allunyar al màxim d'un treball historicista. No es tracta d'apropar-nos a ell sinó de rescatar-lo de la seva època. Els textos antics només poden tornar a ser productes frescos si tenim la capacitat d'injectar-los tots els avanços que la dramàtúrgia ha estat capaç d'acumular al llarg dels darrers cents anys. I no em refereixo als progressos tecnològics, sinó a les múltiples descobertes que sobre el llenguatge escènic i el treball actoral han fet els grans creadors del segle XX -Antoine, Appia, Stanislavski, Meierhol...-". El fet de triar *La barca nova* el porta a recuperar "uns personatges sorruts, discrets pel que fa sentiments, eixuts i poc expressius. D'aquest fet neix una escriptura moderna per la seva precisió, que l'allunya de la literaturització retòrica i el mena cap a la rèplica curta". I més endavant, Joan Castells diu de *La barca nova* que "Iglésias, doncs, fa un còctel de simbolisme, teatre de situació i narració èpica i ens proporciona un material dramàtic de primera categoria que ens permet d'investigar en una línia d'escenificació apassionant".

Les funcions van tenir una inestimable resposta del públic que en va donar mostres ben sinceres durant les més de vuit setmanes de representació. Algun crític escèptic del teatre que es fa a casa nostra va lluir-se de valent amb una crítica fora de mida. No obstant, a nosaltres el bon regust ens conforta i ens allibera de la seva maleïda ploma de discret "crític de pàgines mal llegides". En definitiva, *La barca nova* del TCN és un excel·lent treball escènic que ha dignificat l'obra d'Iglésias massa oblidada pel teatre oficial. Esperem que aquest petit i alhora gegant pas sigui l'incentiu de més textualitzacions i posades en escena del bagatge teatral d'Ignasi Iglésias.

Parlar de *La barca nova* vol dir també evocar la seva primera estrena el maig de 1907. L'obra, com ja hem esmentat més amunt, va ésser concebuda a la població marinera de Sant Pol de Mar i enllestida l'octubre de 1906. Set mesos després s'estrenava al Teatre Romea, l'1 de maig de 1907, en l'època de l'esclat del catalanisme polític, que començava a despertar-se d'un llarg hivern de segles de foscor. Des de les Bases de Manresa, pel panorama polític català desfilaven projectes com Solidaritat Catalana per a fer front al desgastat però omnipresent caciquisme ple d'injeccions estatals. En aquest context anomenat Modernisme, és on l'obra d'Iglésias *La barca nova* es deixa influir, sobretot en el tercer acte, per les tonalitats del nou escenari. Els nous aires socials i econòmics transpuen en el relat. El mateix títol dibuixa un esperançador fruit de futur. Va més enllà de les obres anteriors i ens introdueix en el seu esperit socialitzant. Cooperativisme, socialisme i rebuig a les tradicions esclavitzants són les pautes de *La barca nova*, a més d'una determinada visió política —no hem d'oblidar que Iglésias fou representant de la Unió Federal Nacionalista Republicana en les eleccions municipals de Barcelona de 1909 i que va ser regidor del Districte Novè (Sant Andreu)—.

La barca nova és un drama en tres actes. L'obra va ser incompresa en el seu moment. Els aires moderns que reflecteix atemoriren més d'un crític. No és pas una de les més exitoses obres d'Iglésias, altres drames com *Els vells*, *Fructidor* o *El cor del poble* eclipsen el drama mariner del "poeta dels humils". Malgrat que l'obra representi una ficció, Iglésias ofereix un mirall on poder traslluir els seus pensaments. Els personatges són l'expressió d'un món ancorat en el passat. El món pot ésser molt difícil i sobreviure pot esdevenir una feina molt feixuga, però l'alegria és un bé preuat que cal lluitar per preservar. Ignasi Iglésias pretén endinsar-nos en un camí on l'aconseguint de la felicitat personal no sigui un estel fugaç sinó un sender que cal arrencar per fer-lo cada cop més transitable.

Les dones són per Iglésias, com ja va escriure Ambrosi Carrión en un excel·lent article que encapçalava el volum inicial de les obres completes de l'insigne dramaturg, "aquesta figura de dona que passa a través de tot el teatre d'Iglésias, aureolada de llum, com una santa. Les seves protagonistes mai no senten l'amor com la llaga roent de la sensualitat, mai no corren adelerades darrera el seductor: les dones del seu teatre estimen l'home i el goig que ha dut a la seva carn sempre que en les entranyes llurs ha fet créixer la flor magnífica i redemptora del fill". Són dones de carn i ossos, que mantenen un apassionat discretisme escènic, que no els enfolleix teatralment mai.

La barca nova fou escrita entre una joventut esberlada pel pas del temps i una maduresa exquisida, que l'ha de dur a una millor professionalització. En escriure l'obra, Iglésias té al voltant de 35 anys. Abans ja havia escrit drames com *Els primers freds* el 1901, *Els vells* el 1903, *Gira-sol* el 1906, i la següeren peces com *Cendres d'amor* i *Cor endins* el 1907. Iglésias diu del seu teatre: "jo no faig mítings al teatre; jo plantejo qües-

tions socials als meus drames per resoldre-les amb amor, no amb trets. M'agrada fer un teatre heroic, però també per cantar la vida i enfortir l'esperit dels homes. La missió del dramaturg és fer resaltar el bé i el mal per tal que la gent aprengui a distingir-los". Iglésias ens fa de mestre dins de l'escena. Ens dóna consells i pautes per a seguir en la recerca d'una justícia social més justa i a l'abast de tothom. Ens fa un crit d'alerta amb les seves obres. I *La barca nova* no podia ésser aliena aquest fet. Segons Esteve Fàbregas, aquesta primera etapa és la més rica en elements formals. En *La barca nova* com en d'altres obres d'Iglésias "no compten els homes sinó les idees, no la lluita per odi als opressors, sinó per pietats als oprimits".¹

El primer acte de *La barca nova* transcorre dins d'una casa de pescadors de parets emblanquinades, bigues de fusta al sostre i una escala que comunica amb el pis de dalt. Uns finestrons i una portalada gran ens deixen entreveure l'oratge del mar Mediterrani. El segon acte ens situa en un menjador amb cadires, taules i de nou els finestrons que descobreixen la mar. Finalment, el darrer acte ens duu a la platja on hi ha varada una barca nova amb els nadans, la taula dels embons i l'orla pintats de blanc i la cinta de vermell. Una escenografia cuidadíssima i d'acord amb el text i el desenllaç.

Una de les crítiques aparegudes el dia després de l'estrena, a *La Vanguardia* del dijous 2 de maig de 1907, descriu la posada en escena de la següent manera: "No queda reducido á un drama de familias, al conflicto por incompatibilidad de carácter y sentimiento de dos hermanos. Algo más trascendental ha llevado á las tablas el aplaudido autor: la lucha entre patronos y marineros, y a una solución de generosa fraternidad para resolverla. Por esto aquella vieja gente de mar mira con recelo al muchacho que á sus compañeros ofrece partes iguales á la suya en las ganancias; por esto le tildan de revelde y le reputan malo: sólo corazones femeniles leen lo que hay de bondad y altruismo en la conducta de quien no quiere resignados en rededor suyo." "Quizá no era necesario á la nueva producción escénica del señor Iglésias involucrar en ella el aspecto social que la ha impreso. De elimarlo hubiese avasallado más prepotentemente." "Se ha superado el autor á si mismo en el primer acto, modelo de exposición, de sobriedad y honradez escénica" "debe instituirse timbre de orgullo de quien lo ha concebido y escrito" "El ultimo acto es el francamente tendencioso. En él, el drama social relega á segundo termino al anterior" "Pormenores y episodios revelan al psicólogo, al conocedor de las muchedumbres, que sabe de que pié se duelen" "Calurosas demostraciones de entusiasmo obligan al señor Iglésias à pisar las tablas" "Para cada acto ha pintado una decoración el señor Vilumara. La del último fué la que el público acogio con aplausos fragorosos. Los nuestros sean para las otras dos, verdaderamente dignas del artista". Per a l'autor de l'article, un tal M.R.C., el darrer acte, en el qual hi desfilen qüestions socials de primer ordre, és el menys encertat. En el tercer acte és on les denúncies socials, el rebuig a les tradicions i l'esperit nou -escenificat en el varatge de la barca nova el dia de difunts— simbolitzen la fugida vers un nou concepte de vida: el Modernisme. Segons el crític de *La Vanguardia*, les trifulgues amoroses, els problemes per l'herència i el conflicte patró-mariners són les claus que enalteixen *La barca nova*. En canvi, al públic el satisfà molt més el darrer acte que és el que arrenca més aplaudiments. No serà pas que les demandes i esperances socials del dramaturg andreuenc es fan més evidents en el quadre de *La barca nova*

1. Pous i Pagès, Josep. *Llegiu-me*. Volum III, número 26. Novembre de 1928.

i són llavor de mals auguris per a les classes benestants que llegien *La Vanguardia*?

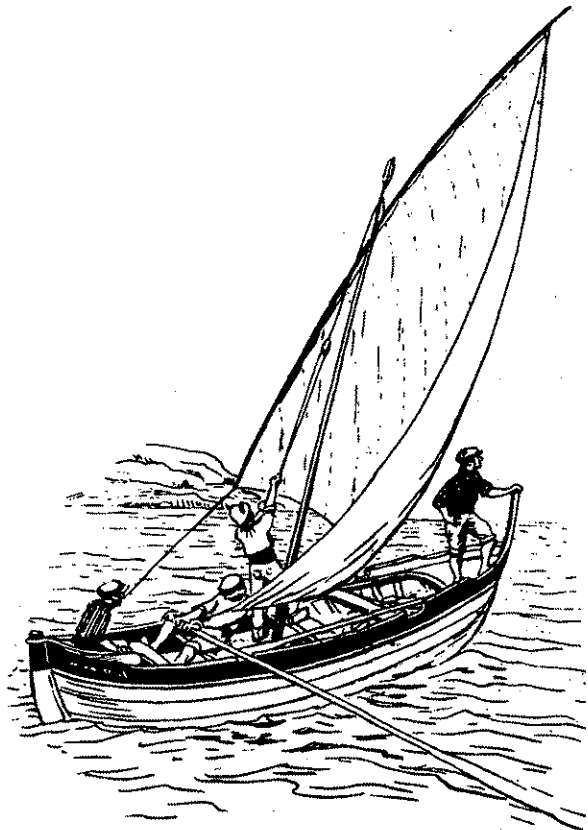
A *Crónicas menudas* de Federico Urrecha -crític teatral del diari *El Diluvio*—, el 12 de maig de 1907, dotze dies després de l'estrena de l'obra al Romea, hi trobem el següent text –el transcrivim per la seva valuosa aportació a la representació de *La barca nova*: “No debo quejarme por ello yo, que no he dicho nada de *La barca nova*, de Iglésias, valiéndome mi silencio una carta del autor insigne, en la que me pregunta si he callado porque es un <insignificante>.”

Nada de eso amigo Iglésias; ni es usted un insignificante ni yo soy quién para dar células de significación a nadie. Pero ya expliqué al país en ocasión reciente el por qué de mi ausencia del Romea, aquella diabólica combina de los teatros de Barcelona que convierte las filas primeras en octavas o décimas, anzuelo que surte efecto en el especta-

dor incauto, que cree estar cerca comprando en taquilla su rica butaca de primera fila, y que dentro se ve á honesta distancia del escenario. De este modo, y especialmente en Romea, quedo lo bastante lejos para no oír una palabra de lo que se dice, por ejemplo, el amigo Piera, que tiene, como es sabido, la terna de hablar á media voz y como si lo que dice fuera un crimen, y sólo percibo claramente las amargas quejas de la jarque, que, como es sabido tambien, aparece siempre victima de alguien ó de algo, lo cual me apena muchísimo porque no me entero más que de lo desagradable, y me ocurre casi siempre que los morenos se rien de lo que dice Capdevila y yo no, exponiéndome á que crean allí que Capdevila no me hace gracia alguna, ó que soy un zaquete incapaz de coger los chistes como Dios manda.

Pero como Iglésias és alguien, yo veré *La barca nova* proveyéndome de sitio á mi gusto y por mis propios medios, y diré de ella lo que honestamente piense y como si la hubiese visto de gorra, que esta consideración no pesa en mí”.

Tal dit tal fet. El senyor Federico Urrecha va anar a veure l'obra d'Iglésias i en va fer la següent crítica a *El diluvio*, el 19 de maig del mateix any: “Si la idea generosa que da la vida á *La barca nova* estuiera dentro de un drama armónicamente construido, ó si el drama que puede haber y no hay se hubiere subordinado teatralmente á la idea,

Il·lustració d'Opisso per a *La barca nova* d'Iglésias, apareguda en l'època de la seva estrena a la revista “*l'Esquella de la Torratxa*”.

habría hecho Iglésias dos grandes cosas: una obra de teatro admirable y una acción social imperecedera. Pero, ... ¡Triste pero es este para mi tratándose del recio autor de lo mejor del teatro catalan contemporáneo!; pero Iglésias ha escrito para sí, viéndose por dentro, en los altruistas modos de su pensamiento, si acordarse de que para hacer incrustar una tendencia en los abiertos brazos de un público bien dispuesto, cuando sirve de medio una obra de teatro, es primordialmente preciso eso, <hacer teatro> Iglésias no la ha echo más que á ratos, cuando, un poco olvidado de sus tesis, se ha metido en ambiente de sus personajes y de la situación en que se encuentran, tal, por ejemplo, en las escenas que preceden y siguen al paro del entierro por delante de la casa, hechar con una fuerza de color y verdad extraordinarias, , maeter inckianos. Suda de aquellos trágicos momentos pasos de la soledad en que queda el desvalido viudo, y hay diálogo conciso y desolado, negruras doloridas. De este acto suelto, como episodio dramático sin final, puede decirse lo que una perla hermosísima caída de una corona en que hubieran quedado otras no tan hermosas, que valdria más sola y triunfante que engarzada y prisionera en mala compañía. Ha querido Iglésias ser artista y sociólogo á la vez, tomando el arte por el fin y no por si mismo. Pero el público que evidentemente no está á su altura en esto del pensar hondo, ha visto más superficialmente, ha prestado su interés al drama, y como no había en él la necesaria cantidad de emoción ha desdeñado el instrumento com que el autor se esforzaba en esculpir su idea generosa.

El drama y la idea estaban absolutamente en Marcelli; pero Marcelli es casi una figura secundaria, borrosa en el primer acto, vacilante y poco firme en el segundo, declamatoria, falsamente declamatoria, en el tercero.

Por ello el primer acto, cuando aun no ha entrado Iglésias en el empeño de la tendencia para á que quiso hacer servir su obra, es el mejor y más humano de todos y en el teatro - usted lo sabe cuando quiere mejor que yo, admirable Iglésias- todo pasa y, sobre todo, llega, á condición de que la idea Madre encarne la figura humana, pero no en una abstracta, como Marcelli de *La barca nova*.

Y Marcelli, que es un apóstol tambien, no sufre lo bastante para que de él se desprenda el símbolo como argumento convincente. En *La barca nova* hay dos dramas empezados y no concluidos: el de Marcelli y el del abuelo. Se estorban mutuamente. Iglésias debio optar por uno ó por otro, porque ambos pudieron salir excelentes de sus manos.

La barca nova, dejándome la tristeza en mi espíritu, devoto de Iglésias, producen los errores del autor insigne de *Els Vells*. Merecen mención Viñas y Capdevila, únicos que en justicia podian hacer algo”.

Dues crítiques. Dues visions d'entendre l'obra d'Ignasi Iglésias. Per Federico Urrecha el tercer acte és el més resolt i deixa en segon pla els precedents . La qüestió social que s'evidencia en l'escena de la platja amb la barca nova a punt de varar és, per l'esmentat crític d'*El Diluvio*, la resolució del drama. Si per a ell són dues obres irresoltes, per a tots aquells que van gaudir d'una bona vetllada de tardor visualitzant la reestrena d'una peça d'Iglésias, va ésser la resolució del conflicte del menyspreu del teatre institucional i professional vers l'obra del “poeta dels humils”. És d'agrair que el TNC decidís posar en cartellera una de les obres menys conegudes d'Iglésias. *La barca nova* ens va oferir un farcell d'emocions artístiques i el retrobament amb un text que destil·la saviesa dramaturgica. Ens cal una barca nova per refer la mar desfigurada que, dins el darrer blau, ha estat l'oblit de l'obra d'Ignasi Iglésias.

LA BARCA NOVA de 1907

Estrena: 1 de maig de 1907, al Teatre Romea

Repartiment:

Carme Jaque	Nena
Marguerita Xirgu	Carme
Adela Clemente	Rosera
Antonia Baró	Llúcia
Montserrat Faura	Prisca
Joaquim Vinyes	L'Avi Negre
Carles Capdevila	Marceli
August Barbosa	Damià
Vicenç Daroqui	Xalona
Joan Doménech	Balam
Joan Vehil	Escabeiàt
Miquel Sirvent	Gallet
Ferran Capdevila	Ventureta
Modest Santolaria	Sàssola
Jaume Martí	Aleix
Agustí Antiga	Tet
Jaume Capdevila	Paler primer
Rafael Moreno	Paler segon

Sota la direcció artística d'Ignasi Iglésias.

LA BARCA NOVA de 1999

Estrena: 6 d'octubre de 1999, al Teatre Nacional de Catalunya

Repartiment:

Montse Vallvehí	Nena
Montse Germán	Carme
Lurdes Barba	Rosera
Dolors Rusiñol	Llúcia
Àngela Jové	Prisca
Joan Borràs	L'Avi Negre
Fèlix Pons	Marceli
Òscar Intente	Damià
Joan Vallès	Xalona
Jaume Bernet	Sàssola
Pere Anglas	Balam
Andreu Raich	Escabeiàt
Jordi Puig "Kai"	Gaiet
Dafnis Balduz	Ventureta

Sota la direcció artística de Joan Castells i l'adaptació dramàtica de Carles Batlle.